

Προσομοίωση ανάπτυξης του Σχεδίου Εργασίας «Έντυπο για τις Καλές Τέχνες»

Γιώργης Σιγάλας, *Παιδαγωγικό Ινστιτούτο*

Γιάννης Κατσαρός, *Παιδαγωγικό Ινστιτούτο*

Ελένη Μπούντα, *Παιδαγωγικό Ινστιτούτο*

Λωρελάη Τότση, *Παιδαγωγικό Ινστιτούτο*

Περίληψη

Περιεχόμενο του άρθρου αποτελεί η παρουσίαση του εργαστηρίου με θέμα «Έντυπο για τις Καλές Τέχνες», που έγινε στο πλαίσιο των επιμορφωτικών σεμιναρίων για την Ευέλικτη Ζώνη στο Γυμνάσιο. Περιλαμβάνει την εισαγωγική ενημέρωση των καθηγητών σε βασικά θέματα που αφορούν τη φιλοσοφία και τη λειτουργία της Ευέλικτης Ζώνης, καθώς και τη μεθοδολογία ανάπτυξης σχεδίων εργασίας, και παρουσιάζει την πλήρη υλοποίηση (workshop) του σχεδίου εργασίας με θέμα «Έντυπο για τις Καλές Τέχνες». Στις θεωρητικές προσεγγίσεις περιλαμβάνεται, επίσης, συγκριτική ανάλυση έργων τέχνης. Τέλος, επιχειρείται μια πρώτη αποτίμηση τόσο της ανάπτυξης του σχεδίου εργασίας όσο και της επιμορφωτικής διαδικασίας.

Ο Δρ. Γιώργης Σιγάλας είναι Σύμβουλος Καλλιτεχνικών Μαθημάτων του Π.Ι.

Ο Γιάννης Κατσαρός είναι Δάσκαλος και υποψήφιος Διδάκτωρ.

Η Ελένη Μπούντα είναι Δασκάλα και υποψήφια Διδάκτωρ.

Η Λωρελάη Τότση είναι Καθηγήτρια Γερμανικών, αποσπασμένη στο Π.Ι.

Εισαγωγή

Η Ευέλικτη Ζώνη για το Δημοτικό, καθώς και η Ζώνη Καινοτόμων Δραστηριοτήτων για το Γυμνάσιο ως εφαρμογή πιλοτικών, διεπιστημονικών και διαθεματικών προσεγγίσεων με τη μορφή σχεδίων εργασίας (projects) αποτελεί ιδιαίτερα πρόσφορο χώρο για τα Εικαστικά αλλά και γενικότερα για τα μαθήματα της Αισθητικής Αγωγής. Ο σκοπός αυτής της ζώνης είναι να υλοποιηθούν εκπαιδευτικές καινοτομίες από άποψη μεθοδολογίας, διαχείρισης χρόνου, θεματολογίας, σχέσης μαθητών και εκπαιδευτικών. Η τέχνη ως διδακτικό αντικείμενο ενδείκνυται γι' αυτό το σκοπό. Στα μαθήματα της Αισθητικής Αγωγής βασικές συνιστώσες αποτελούν η δημιουργία, η αισθητική, η έρευνα, ο πειραματισμός, ο σχεδιασμός κτλ. Μακροέννοιες όπως «μορφή», «δομή», «ανάλυση», «επικοινωνία», «σύστημα» κ.ά. διαπλέκονται με την τέχνη όπως και με άλλα γνωστικά αντικείμενα και μπορούν να γίνουν θέματα για το σχεδιασμό και την υλοποίηση κοινών σχεδίων εργασίας με τη συνεργασία δύο ή περισσότερων εκπαιδευτικών ίδιων ή διαφορετικών ειδικοτήτων, μαθητών του ίδιου τμήματος ή διαφορετικών τμημάτων ή ακόμα και διαφορετικών τάξεων.

Στην παρούσα εργασία παρουσιάζεται η υλοποίηση του σχεδίου εργασίας «Έντυπο για τις Καλές Τέχνες» και η δημιουργία εντύπου από ομάδες εκπαιδευτικών σε επιμορφωτικό εργαστήριο (workshop) στο πλαίσιο επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών του Γυμνασίου για την πιλοτική εφαρμογή του Προγράμματος της Ζώνης Καινοτόμων Δραστηριοτήτων¹.

Η επιμορφωτική συνάντηση είχε διάρκεια 2 ωρών και συμμετείχαν τριάντα περίπου εκπαιδευτικοί όλων των ειδικοτήτων από πέντε διαφορετικά γυμνάσια, χωρισμένοι σε ομάδες. Η ανάπτυξη της διαδικασίας περιελάμβανε θεωρητικές προσεγγίσεις όσον αφορά την ανάλυση έργου τέχνης και τη μεθοδολογία των σχεδίων εργασίας, αλλά το κύριο μέρος αποτέλεσε η πρακτική εφαρμογή με το σχεδιασμό και την παραγωγή εντύπου για τις Καλές Τέχνες από τους επιμορφούμενους εκπαιδευτικούς. Αυτή η μορφή επιμόρφωσης με προσομοίωση υλοποίησης ενός σχεδίου εργασίας αποτέλεσε επιλογή της ομάδας των επιμορφωτών, διότι λειτουργώντας σαν ένα είδος παιχνιδιού ρόλων στη διάρκεια του οποίου οι συμμετέχοντες υποδύονται από τη μια τον εαυτό τους και από την άλλη τους μαθητές, διαθέτει πολλά πλεονεκτήματα. Η τεχνική αυτή επιτρέπει τη χαλάρωση και τη μάθηση με ευχάριστο τρόπο, μέσα από τη δράση και την παρατήρηση, ενώ προσφέρει στους εκπαιδευόμε-

1. Επιμορφωτικά Σεμινάρια Ευέλικτης Ζώνης, Αθήνα, 21-02-2002, Θεσσαλονίκη 27-03-2002, Πάτρα, 4-03-2002.

νους συνειδητοποίηση, η οποία τους αποστασιοποιεί από παγιωμένες συνήθειές τους και τους βοηθά να κάνουν μια νέα αρχή (Courau, 2000).

Στη συνέχεια του άρθρου περιγράφεται το επιμορφωτικό εργαστήριο.

A. Θεωρητικές προσεγγίσεις

A.1. Ανάλυση έργου τέχνης

Η ανάλυση έργου είχε κατ' αρχάς σκοπό να διαμορφώσει ένα «διαφορετικό κλίμα» για τη διαδικασία της επιμόρφωσης, να εισαγάγει τους επιμορφούμενους στη γοητεία της τέχνης και στην αισθητική εμπειρία που αυτή προκαλεί. Κατά δεύτερο, να τους υπενθυμίσει τη μεθοδολογία της προσέγγισης και της συνομιλίας με το έργο τέχνης. Έπρεπε να γίνει κατανοητό, με έμμεσο τρόπο, ότι η δημιουργία ενός εντύπου για τις Καλές Τέχνες προϋποθέτει όχι μόνο γνώση αλλά κυρίως ευαισθησία απέναντι στην τέχνη.

Επιλέχθηκαν δύο αφίσες με έργα τέχνης²: α) «Τα νούφαρα» του Μονέ³ και β) «Τα νούφαρα του Μαϊάμι» του Κρίστο⁴. Επιλέχθηκαν τα δύο αυτά έργα που έχουν παρόμοιο θέμα, αλλά είναι τελείως διαφορετικά ως σύλληψη και υλοποίηση. Το έργο του Μονέ (1906) είναι μια ελαιογραφία, παραστατική, ιμπρεσιονιστικού στυλ, μοντέρνα και ρηξικέλευθη για τις κρατούσες αντιλήψεις περί τέχνης της εποχής. «Τα νούφαρα» του Κρίστο (1983) δημιουργήθηκαν σχεδόν έναν αιώνα αργότερα και παραπέμπουν στη Land art, στην εγκατάσταση, στην παρέμβαση στον περιβάλλοντα χώρο. Το έργο αυτό ήταν ένα γεγονός εφήμερο, που διατηρείται πλέον ως φωτογραφικό ντοκουμέντο.

Η σύγκριση, αντί της μεμονωμένης μελέτης, διευκολύνει την κατανόηση των χαρακτηριστικών του κάθε έργου.

Τα δύο αυτά έργα «αντισυμβατικά», το καθένα με το δικό του τρόπο, προκαλούν τον θεατή. Τον ξαφνιάζουν, τον κάνουν να απορεί και του ζητούν την κατ' αρχήν θετική αποδοχή τους. Σε τέτοια έργα είναι απαραίτητη η ευαίσθητη ματιά, η διάθεση για απόλαυση αλλά και για προσωπική ερμηνεία στα ερωτήματα που γεννά η πρωτοτυπία και η πρόκληση των συγκεκριμένων έργων.

«Τα νούφαρα», ως παράδειγμα, του Μονέ δεν είναι μια νατουραλιστική

2. Σιγάλας, Γ. (Συντ.) (1998). *Καρτέλες Οδηγιών. Εικαστικά Α' Ενιαίου Λυκείου*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.

3. Κλώντ Μονέ (Claude Monet), 1906, «Νούφαρα», ελαιογραφία σε μουσαμά, 88X93 cm, Ινστιτούτο Τέχνης, Σικάγο.

4. Κρίστο (Christo), 1983, «Τα νούφαρα του Μαϊάμι», εγκατάσταση, πλαστικοποιημένο ύφασμα, διαστάσεις 70μ. γύρω από κάθε ένα από τα έντεκα νησιά, Μαϊάμι, Φλόριδα.

αναπαράσταση, αλλά μας δίνουν την εντύπωση (impression) νούφαρων. Εάν τα προσέξει κανείς από κοντά, θα διαπιστώσει ότι πρόκειται για ένα σύνολο από εμφανείς πινελιές καθαρού και πηχτού χρώματος σε μεγάλες φόρμες. Από κάποια απόσταση όμως δίνουν την αίσθηση του πραγματικού νούφαρου. Αποδίδεται με θαυμαστό τρόπο η ζωντάνια ενός λουλουδιού πάνω στην υδάτινη επιφάνεια.

Ο σημερινός καλλιεργημένος θεατής γνωρίζει πλέον και εκτιμά τα ιστορικά ιμπρεσιονιστικά έργα, αλλά και αυτός ακόμα θα ξαφνιαστεί μπροστά στο έργο του Κρίστο. Οι απορίες που γεννά αυτό το έργο οδηγούν στο θαυμασμό του. Πώς συνέλαβε ο Κρίστο την ιδέα να τυλίξει με ύφασμα έντεκα πραγματικά νησιά; Τι νόημα μπορεί να έχει αυτή η δράση του; Με ποια τεχνική διαδικασία επιτεύχθηκε; Το γεγονός του εφήμερου, επειδή διατηρήθηκε λίγες μόνο ημέρες, δεν έρχεται σε αντίθεση με την απαραίτητη χρονική διάρκεια των εικαστικών έργων; Εμπεριέχει τα στοιχεία ενός έργου τέχνης;

A.2. Σχέδια εργασίας

Η θεωρητική εισαγωγή - προσέγγιση στη φιλοσοφία και τη μεθοδολογία της ανάπτυξης των σχεδίων εργασίας έγινε με τη συμμετοχή των επιμορφούμενων. Για το σκοπό αυτό μοιράστηκαν στους εκπαιδευτικούς έντυπα με ημιδομημένα κείμενα (Κατσαρός, Μπούντα, 2002), τα οποία παράλληλα προβάλλονταν ως διαφάνειες. Η διάρθρωση της παρουσίασης στα έντυπα ήταν η ακόλουθη:

Γενικά για τα σχέδια εργασίας

Στόχος των σχεδίων εργασίας είναι η ολοκλήρωση κάποιου έργου, που οδηγεί στη λύση ενός προβλήματος από το φυσικό ή κοινωνικό περιβάλλον των μαθητών, με συνεργασία σε ομάδες και με βιωματικές δραστηριότητες, που τις περισσότερες φορές οδηγούν σε κάποια κατασκευή / ομαδικό έργο. Για να πετύχει ο στόχος μας επιλύουμε πρακτικά θέματα (Κουλουμπαρίτη, 2002) που αφορούν το χώρο, το χρόνο, την ύλη και τις πηγές, τη μεθοδολογία.

1. Χώρος:

- Οργανώνουμε το χώρο για εργασία των μαθητών σε ομάδες.
- Προβλέπουμε χώρους για αποθήκευση υλικού. Χρειαζόμαστε βιβλιοθήκη ή ράφια για να τοποθετήσουμε βιβλία, έντυπα κτλ. με περιεχόμενο για ερευνητική εργασία. Η πρόσβαση των μαθητών στις πηγές πρέπει να είναι εύκολη. Χρειαζόμαστε χώρο για να αποθηκεύσουμε υλικά αναλώσιμα (κουτιά, ψαλίδια, μαρκαδόρους, μολύβια κτλ.), τους προσωπικούς φακέλους των μαθητών και τα παραγόμενα προϊόντα των μαθητών (π.χ. έντυ-

- πο τέχνης, πήλινες κατασκευές κτλ.).
- Χρειαζόμαστε πίνακες όπου οι μαθητές θα αναρτούν τις ανακοινώσεις, τις εργασίες τους και θα τους χρησιμοποιούν στις περιοδικές εκθέσεις που θα πραγματοποιούν.
2. Χρόνος: Με την καθιέρωση της Ευέλικτης Ζώνης έχουμε μια νέα μορφή διαχείρισης του χρόνου ανεξάρτητη από τον εντατικό ρυθμό εργασίας για τα γνωστικά αντικείμενα του Ωρολογίου Προγράμματος.
Ο χρόνος στην Ευέλικτη Ζώνη τίθεται στην υπηρεσία των εκπαιδευτικών και των μαθητών, οι οποίοι συνεξετάζουν, συζητούν και ανακαλύπτουν θέματα, δραστηριότητες που κεντρίζουν το ενδιαφέρον τους. Ένα σχέδιο εργασίας μπορεί να ολοκληρωθεί μέσα σε ένα δίωρο αλλά μπορεί να αναπτυχθεί και σε πέντε ή και δέκα δίωρα. Στην προκειμένη περίπτωση δεν ασχολούμαστε με ένα ακόμη μάθημα που πρέπει να ολοκληρωθεί μέσα σε 40' ή 50'.
 3. Ύλη - Πηγές: Δεν υπάρχει δεδομένη ύλη στην Ευέλικτη Ζώνη ούτε συγκεκριμένο διδακτικό υλικό. Βοηθητικά μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τα βιβλία για την Ευέλικτη Ζώνη του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου, αλλά σημασία έχει η πρωτοβουλία του εκπαιδευτικού και των μαθητών για την παραγωγή δικού τους υλικού με τη χρήση και αξιοποίηση των πληροφοριών από τις πηγές πληροφόρησης (π.χ. Προγράμματα Σπουδών, έντυπο υλικό, βιβλία ποικίλου περιεχομένου, διαδίκτυο, CD - ROM, βιντεοταινίες, ΜΜΕ, διάφοροι ειδικοί ή φορείς, μουσεία, κτλ.).
 4. Μεθοδολογία: Εφαρμόζουμε τη μεθοδολογία των σχεδίων εργασίας (project).
Η μεθοδολογία είναι η βιωματική και μαθητοκεντρική διδακτική προσέγγιση, η οποία χαρακτηρίζεται από τη διαθεματικότητα της γνώσης, και αναπτύσσεται με σχέδια εργασίας. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στην ενεργητική ανταπόκριση των μαθητών, οι οποίοι καλούνται να σκεφτούν κριτικά, να προβάλλουν τα ενδιαφέροντά τους, να εκφράσουν τις ιδέες και απόψεις τους, να τις συζητήσουν, να συνδιαμορφώσουν το θέμα, το γενικό σχέδιο δράσης, το ρόλο του καθενός και γενικά την όλη πορεία της δραστηριότητας.

Έτσι, το κλίμα συμμετοχής και δημιουργίας, η διευκολυντική στάση του εκπαιδευτικού, η κατάρτιση και η εφαρμογή γνώσεων και ικανοτήτων, η παραγωγή προσωπικών και ομαδικών δημιουργιών των μαθητών και η αντανάκλα-

ση, τέλος, του προσωπικού ή ομαδικού ύφους στο τελικό αποτέλεσμα αποτελούν τα βασικά κριτήρια επιτυχίας των σχεδίων εργασίας. Αυτός ο τρόπος δράσης προσφέρει ένα ευέλικτο πλαίσιο, που επιτρέπει τη δυνατότητα εμπλουτισμού, αναδιαμόρφωσης ή και αναθεώρησης του αρχικού σχεδιασμού.

Για να πετύχει ή ανάπτυξη του σχεδίου εργασίας χρειάζεται προσεκτικός σχεδιασμός και προγραμματισμός αρχικά από τον εκπαιδευτικό και στη συνέχεια από τις ομάδες των μαθητών.

Σχεδιασμός του εκπαιδευτικού

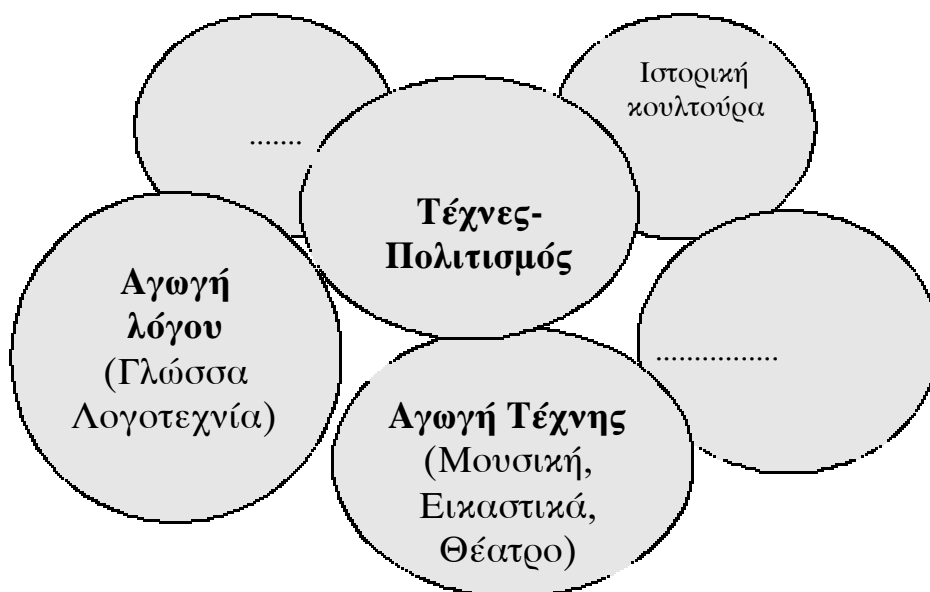
Ο σχεδιασμός και η προσεκτική προετοιμασία από τον εκπαιδευτικό είναι απαραίτητη προκειμένου να διασφαλιστούν ορισμένες προϋποθέσεις για την επιτυχία του προγράμματος. Οποσδήποτε ο προγραμματισμός αυτός δεν αποσκοπεί στον προκαθορισμό του θέματος, των δράσεων και των διαδικασιών που θα ακολουθήσουν οι μαθητές. Εφόσον όμως οι μαθητές έχουν επιλέξει ένα θέμα ή έχει διαφανεί από τις συζητήσεις στην τάξη ποια θα είναι η θεματική περιοχή στην οποία θα κινηθούν, ο εκπαιδευτικός είναι απαραίτητο να κάνει ένα σχεδιασμό προκειμένου να:

- προσδιορίσει τα γνωστικά αντικείμενα στα οποία θα μπορούσε να εξακτινωθεί το πρόγραμμα διερευνώντας και καθορίζοντας τον ορίζοντα διαθεματικής του προσέγγισης.
- καθορίσει τους στόχους (γνωστικούς, ψυχοκινητικούς, συναισθηματικούς κ.ά) τους οποίους θα μπορούσε να εξυπηρετήσει το πρόγραμμα, δημιουργώντας ένα «πρόγραμμα σπουδών» του σχεδίου εργασίας. Οι στόχοι θα μπορούσαν να αντληθούν από τα προγράμματα σπουδών των γνωστικών αντικειμένων που εμπλέκονται και κάτι τέτοιο θα εξασφάλιζε ότι η ανάπτυξη του σχεδίου εργασίας συμβάλλει στην κάλυψη της ύλης και στην καλύτερη εμπέδωσή της.
- εξασφαλίσει σε βαθμό που να μην ακυρώνει την πρωτοβουλία και τους σχεδιασμούς των μαθητών, την απαραίτητη υποδομή, τα υλικά και τις πηγές για την ανάπτυξη του σχεδίου εργασίας.

Τάξη: Β΄ Γυμνασίου

Διάρκεια: Ανοικτή, ανάλογα με τον όγκο της ύλης που θα επιλεγεί

Σχηματική παρουσίαση⁵ της διαθεματικότητας⁶ στο σχέδιο εργασίας με θέμα «Έντυπο για τις Καλές Τέχνες»



Συνάφεια Θεματικών Αξόνων -Στόχοι Β΄ Γυμνασίου⁷

Στόχοι	Γνωστικά Αντικείμενα	Δραστηριότητες
..... ⁸	Εικαστικά	Αναλύουν μορφή και περιεχόμενο έργου τέχνης
Σχολιάζουν απλά το περιεχόμενο, το νόημα ή το μήνυμα ενός χαρακτηριστικού έργου.	Εικαστικά

5. Τα κενά, όπου υπάρχουν, συμπληρώθηκαν από τις ομάδες εργασίας των εκπαιδευτικών ανάλογα με την κατεύθυνση που σκόπευαν να αναπτύξουν την εργασία τους. Για παράδειγμα γνωστικά αντικείμενα που επιλέχτηκαν ως άξονες διαθεματικής προσέγγισης ήταν τα Θρησκευτικά, τα Μαθηματικά και οι Ξένες Γλώσσες.

6. Διαθεματικό Ενιαίο Πλαίσιο Προγραμμάτων Σπουδών (Δ.Ε.Π.Π.Σ.), ΦΕΚ1366,τ.Β΄/18-10-2001.

7. Προγράμματα Σπουδών, ΦΕΚ 1373,1374./18-10-2001.

8. Τα κενά στο «πρόγραμμα σπουδών» συμπληρώθηκαν από τις ομάδες. Για παράδειγμα αναφέρουμε ότι σε αυτό το κενό διατυπώθηκε ο εξής στόχος: «Σχολιάζουν το περιεχόμενο, το νόημα ή το μήνυμα ενός χαρακτηριστικού έργου τέχνης».

Χρησιμοποιούν το κατάλληλο λεξιλόγιο και ορολογία σε περιγραφές έργων τέχνης.	Ξένες Γλώσσες	Δημιουργούν ξενόγλωσση σελίδα με θέματα σχετικά με τις Καλές Τέχνες.
Προσδιορίζουν την ιστορική περίοδο και τον τύπο δημιουργίας καθώς και στοιχεία τεχνοτροπίας ενός έργου που τους είναι γνωστό (π.χ. Αναγέννηση, Μπαρόκ, Βυζαντινή Τέχνη, Ανεικονική Τέχνη στο Ισλάμ, κτλ.)	Σημειώνουν ιστορικά στοιχεία, κάνουν παρατηρήσεις - σκέψεις, για περιόδους τέχνης, για έργα και για καλλιτέχνες. Εκθέτουν τις εντυπώσεις τους.
Διακρίνουν τη δομή και τη σύνθεση σε ένα χαρακτηριστικό έργο και εντοπίζουν γεωμετρικά σχήματα.	Μαθηματικά	Διακρίνουν πώς χρησιμοποιούνται σχήματα στη φανερή ή εσωτερική κρυμμένη γεωμετρία συγκεκριμένων έργων τέχνης.
.....	Θρησκευτικά	Εντοπίζουν χαρακτηριστικά σύμβολα σε Βυζαντινές εικόνες.
Διευρύνουν την προσωπική τους εμπειρία μέσα από την ανάλυση έργων τέχνης.	Λογοτεχνία	Μελετούν ως προς το είδος, το θέμα, την τεχνική, τον καλλιτέχνη και την εποχή του.
Αντιλαμβάνονται τη σημασία που έχουν οι διάφοροι κώδικες επικοινωνίας.	Γλώσσα	Με κατάλληλα παραδείγματα συνειδητοποιούν ότι υπάρχουν διάφοροι κώδικες επικοινωνίας π.χ. κώδικας διαφήμισης, ζωγραφικής, μιμόγλωσσα (χορός), φωτογραφία κτλ.

Στάδια υλοποίησης του σχεδίου εργασίας

1. Επιλογή θέματος - Διατύπωση ιδεών

- Οι μαθητές επιλέγουν το θέμα μόνοι ή με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού.
- Το θέμα προσφέρεται για διαθεματική προσέγγιση.
- Το θέμα συνδέεται με την ύλη των μαθημάτων της τάξης και τους γενι-

κούς και ειδικούς στόχους των μαθημάτων.

- Το θέμα σχετίζεται με τα ενδιαφέροντα και την ηλικία των μαθητών.
- Οι μαθητές εκφράζουν ένα ευρύ φάσμα ιδεών σχετικά με το θέμα που έχουν επιλέξει και τις παραμέτρους του.
- Οι μαθητές επιλέγουν με κατάλληλη διαδικασία (συζήτηση-επιχειρήματα) την καλύτερη ιδέα.
- Οι μαθητές αναπτύσσουν την ιδέα στην οποία κατέληξαν.

Το θέμα που επιλέξαμε πληροί τις παραπάνω προϋποθέσεις,⁹

.....
.....

2. Διαμόρφωση γενικού σχεδίου εργασίας

- Οι μαθητές, πριν αρχίσουν, σχεδιάζουν την εργασία τους και καθορίζουν τα στάδια υλοποίησης.
- Καθορίζουν κριτήρια και προδιαγραφές για το «παραγόμενο προϊόν».

Προδιαγραφές «Έντυπου για τις Καλές Τέχνες»:

Θεματικό πλαίσιο.....

Περιεχόμενα

.....

- Οι μαθητές χρησιμοποιούν το κατάλληλο λεξιλόγιο που να δείχνει ότι αντιλαμβάνονται όλα τα σημεία της διαδικασίας που πρόκειται να ακολουθήσουν.

3. Αναζήτηση - Συλλογή πληροφοριών

- Οι μαθητές έχουν εύκολη πρόσβαση στις διαθέσιμες πηγές.
- Αξιολογούν τις πληροφορίες.
- Οι μαθητές κατακτούν επιπλέον πληροφόρηση για το θέμα τους μέσα από έρευνα.
- Αξιοποιούν μια ποικιλία πηγών πληροφόρησης.

4. Εφαρμογή - Υλοποίηση του προγράμματος

- Ακολουθούν το σχέδιο εργασίας τους και τα στάδια υλοποίησής της.
- Κάνουν αλλαγές και αναπροσαρμογές στον αρχικό τους προγραμματισμό.
- Ελέγχουν την εργασία τους με βάση τα κριτήρια και τις προδιαγραφές

9. Οι καθηγητές έκριναν ότι το θέμα πληρούσε τις προϋποθέσεις αφού ήταν από την ύλη των μαθημάτων της Β΄ Γυμνασίου, προσφέρονταν για διαθεματική προσέγγιση και ήταν στα ενδιαφέροντα των μαθητών.

που οι ίδιοι έχουν προκαθορίσει.

5. *Φάκελος παρουσίασης εργασίας*

- Περιλαμβάνει ανάλυση αναγκών, αρχικά σχέδια, κριτήρια, προδιαγραφές, στάδια υλοποίησης.
- Περιλαμβάνει ανάλυση υλικών και μέσων που χρησιμοποιήθηκαν.
- Περιλαμβάνει αξιολόγηση της όλης εργασίας.

Σε όλες τις φάσεις της συνθετικής εργασίας ιδιαίτερη σημασία δίνουμε στο ρόλο του εκπαιδευτικού και τη λειτουργία των ομάδων.

Το τελευταίο μέρος του εντύπου (Στάδια υλοποίησης του σχεδίου εργασίας) ουσιαστικά αποτελεί μια σύνοψη της μεθοδολογίας ανάπτυξης σχεδίων εργασίας (projects). Τα στάδια υλοποίησης, όπως παρουσιάζονται, δίνουν την εντύπωση σαφώς οριοθετημένων και ξεκάθαρων βημάτων σε μια απόλυτη ακολουθία. Στην πραγματικότητα όμως δεν υπάρχουν ευδιάκριτα όρια και οι δράσεις που προβλέπονται σε κάθε στάδιο διαχέονται σε προηγούμενα και σε επόμενα στάδια. Αυτό που αποδίδεται μέσα από τη σχηματική παρουσίαση είναι μια προσπάθεια για συστηματοποίηση και σχεδιασμό της εργασίας, που συντελεί στην καλύτερη οργάνωση και τη μεθοδολογική συνέπεια που πρέπει να διέπει τέτοια προγράμματα, τα οποία αλλιώς κινδυνεύουν να εκπέσουν σε τυχαίες δράσεις χωρίς σκοπούς και στόχους, που αντί να αναβαθμίζουν μάλλον αποσυνθέτουν τη σχολική ζωή και μάθηση.

B. Ανάπτυξη του σχεδίου εργασίας «Έντυπο για τις Καλές Τέχνες» στο επιμορφωτικό εργαστήριο (workshop)

Η πλήρης ανάπτυξη του σχεδίου εργασίας θα απαιτούσε την υλοποίηση όλων των ενεργειών και των σταδίων που προαναφέρθηκαν. Στα χρονικά πλαίσια του δώρου που είχε διατεθεί για το εργαστήριο επιμόρφωσης κάτι τέτοιο θα ήταν ανέφικτο. Για το λόγο αυτό κατά την προετοιμασία της επιμορφωτικής συνάντησης εκτός του θέματος που είχε οριστεί, καταβλήθηκε προσπάθεια να επιλυθούν τα πρακτικά θέματα που αφορούσαν την οργάνωση του χώρου, την εξασφάλιση των απαραίτητων υλικών, εργαλείων και πηγών και την οργάνωση της αξιοποίησης του διαθέσιμου δώρου, ώστε οι ομάδες εργασίας να έχουν το χρόνο να επιλέξουν τα θέματα και τον τρόπο παρουσίασής τους, να αναζητήσουν υλικό τεκμηρίωσής τους στις διαθέσιμες πηγές, να σχεδιάσουν τις σελίδες τους και τελικά να δημιουργήσουν ένα πλήρες έντυπο.

Θα μπορούσαμε να πούμε ότι για την πλήρη ανάπτυξη του σχεδίου εργασίας ως τη δημιουργία και την αναπαραγωγή των εντύπων απαιτήθηκε εργασία σε δύο επίπεδα. Στο πρώτο επίπεδο θα τοποθετούσαμε την εργασία που

προηγήθηκε του σεμιναρίου και που ουσιαστικά περιελάμβανε την οργάνωση και προετοιμασία του σεμιναρίου, το σχεδιασμό του εκπαιδευτικού για το σχέδιο εργασίας και ένα μέρος των δραστηριοτήτων που περιλαμβάνονται στα δύο πρώτα στάδια της ανάπτυξης ενός σχεδίου εργασίας. Στο δεύτερο επίπεδο έχουμε την εργασία που αναπτύχθηκε στο επιμορφωτικό εργαστήριο από τις ομάδες των καθηγητών, που περιελάμβανε όλες τις υπόλοιπες δραστηριότητες που απαιτούνται για την ανάπτυξη και την ολοκλήρωση του σχεδίου εργασίας.

B.1. Οδηγίες για τη δημιουργία εντύπου

Οι θεωρητικές προσεγγίσεις (Ανάλυση έργου τέχνης, Σχέδια εργασίας) ολοκληρώθηκαν, όπως είχε προγραμματιστεί, στα πρώτα 30' λεπτά. Ο υπόλοιπος χρόνος του δώρου αφιερώθηκε στην υλοποίηση του προγράμματος και τη δημιουργία «Έντυπου για τις Καλές Τέχνες» γεγονός που αντανάκλα τη βαρύτητα που δόθηκε στην πρακτική εφαρμογή και την ολοκλήρωση της διαδικασίας.

Περνώντας στην πρακτική εφαρμογή, και προκειμένου να εξοικονομηθεί ο χρόνος που θα χρειαζόταν για τη δημιουργία προδιαγραφών και το γενικό σχεδιασμό της εργασίας, δόθηκαν στους εκπαιδευτικούς οδηγίες για τη δημιουργία του εντύπου. Το έντυπο αυτό θα είχε ως κεντρικό άξονα τις Καλές Τέχνες και θα απευθυνόταν στην εκπαιδευτική κοινότητα αλλά και ευρύτερα στην κοινωνία. Εδώ εντοπίζεται και η διάκριση του εντύπου των καθηγητών από το αντίστοιχο των μαθητών, το οποίο θα ήταν ένα σχολικό έντυπο, θα αντανάκλούσε τα ενδιαφέροντα των μαθητών και θα είχε ως αποδέκτες τη σχολική κοινότητα και την τοπική κοινωνία.

Σχετικά με τα θέματα που θα περιλαμβάνονταν στο έντυπο είχαν προεπιλεγεί οι παρακάτω κατηγορίες θεμάτων:

1. Ανάλυση έργου τέχνης (ποίηση, κινηματογραφικό έργο, τηλεόραση, εικαστικό, κτλ.) με λεζάντα ή άρθρο.
2. Ρεπορτάζ από επίσκεψη σε Έκθεση, Μουσείο, Αρχαιολογικό χώρο κτλ.
3. Συνέντευξη (μαγνητοφώνηση, απομαγνητοφώνηση και μεταφορά σε γραπτό λόγο).
4. Διαθεματικότητα (άρθρο με θέμα τη διαθεματικότητα με κέντρο τα Εικαστικά ή άλλο μάθημα).
5. Πολυθεματικό βιβλίο (άρθρο με θέμα από το Πολυθεματικό βιβλίο).
6. Ελεύθερο θέμα για τις Καλές Τέχνες.
7. Φωτογράφιση (με POLAROID).
8. Σκίτσα, σχέδια, ντεκόρ, τίτλοι, λεζάντες, εικόνες.

9. Σελιδοποίηση (κασσέ), εξώφυλλο, περιεχόμενα, τίτλος εντύπου.

Προκειμένου να εξασφαλιστεί άνεση χώρου για τη διαμόρφωση των σελίδων ζητήθηκε οι μακέτες να γίνουν σε χαρτί μεγέθους Α3. Από αυτές με σμίκρυνση σε μέγεθος Α4 θα προέκυπταν οι σελίδες του εντύπου. Για το λόγο αυτό επισημάνθηκε στις ομάδες εργασίας ότι οι χαρακτήρες που θα χρησιμοποιούσαν (γράμματα, αριθμοί) θα έπρεπε να έχουν ανάλογα μεγάλο μέγεθος, ώστε μετά τη σμίκρυνση να παραμένουν ευανάγνωστοι.

B.2. Χωρισμός ομάδων - Επιλογή θεμάτων

Το στάδιο του χωρισμού των ομάδων εργασίας είναι πολύ βασικό για την ανάπτυξη ενός σχεδίου εργασίας. Για το λόγο αυτό δόθηκε ιδιαίτερη βαρύτητα στο χωρισμό των ομάδων και τη λειτουργία τους. Από τους εκπαιδευτικούς τέθηκαν ερωτήματα και έγινε συζήτηση για την εργασία των μαθητών σε ομάδες, τα προβλήματα που προκύπτουν, τα κριτήρια χωρισμού και τους κανόνες λειτουργίας τους. Οι εκπαιδευτικοί εργάστηκαν σε πενταμελείς ομάδες με κριτήριο τη συμμετοχή διαφορετικών ειδικοτήτων σε καθεμία. Ξεχωριστή ομάδα αποτέλεσαν οι ξενόγλωσσοι καθηγητές για τη δημιουργία ξενόγλωσσης σελίδας με την ίδια θεματολογία.

Σε κάθε ομάδα ανατέθηκε η ενασχόληση με δύο από τις εννέα κατηγορίες θεμάτων. Οι δραστηριότητες της φωτογράφισης, της δημιουργίας σκίτσων, σχεδίων, της ανεύρεσης τίτλων και εικόνων έγιναν από όλες τις ομάδες για τις δικές τους σελίδες. Τη σελιδοποίηση, το εξώφυλλο, τα περιεχόμενα και τον τίτλο του εντύπου καθώς και την αναπαραγωγή εντύπων για όλους τους συμμετέχοντες καθηγητές ανέλαβε η ομάδα που είχε και το συντονισμό των υπόλοιπων ομάδων.

B.3. Εργασία σε ομάδες

Για την εργασία σε ομάδες είχαμε διαμορφώσει κατάλληλα το χώρο με πάγκους εργασίας πάνω στους οποίους είχαμε τοποθετήσει καρτελάκια με την αριθμητική ένδειξη της ομάδας, υλικά (μαρκαδόρους, χρώματα, κόλτες, γόμες, μολύβια, χαρτί σε διάφορα μεγέθη και χρώματα, χαρτόνια κ.τ.ο.), εργαλεία (κοπίδια, ψαλίδια, χάρακες, κ.τ.ο.), πηγές πληροφοριών (περιοδικά, εφημερίδες, κάρτες από εκθέσεις, αφίσες, ποιητικές συλλογές, προγράμματα από θεατρικές παραστάσεις, φωτογραφίες από αρχαιολογικούς χώρους και πολιτιστικές εκδηλώσεις, κριτικές έργων τέχνης, Προγράμματα Σπουδών της Β΄ Γυμνασίου, το Πολυθεματικό Βιβλίο, επιστημονικά άρθρα για τη διαθεματικότητα και τη Ζώνη Καινοτόμων Δράσεων για το Γυμνάσιο), καθώς και απαραίτητα μέσα (φωτογραφική μηχανή, δημοσιογραφικά κασετόφωνα, φωτοτυ-

πικό μηχάνημα, βιντεοκάμερα) για την υλοποίηση των εργασιών.

Σ' αυτή τη φάση αναπτύχθηκε προβληματισμός και ανταλλάχθηκαν απόψεις από τους εκπαιδευτικούς για τα θέματα πάνω στα οποία θα εργάζονταν, για τον τρόπο παρουσίασης, και για το ρόλο του κάθε μέλους. Η εργασία ήταν ομαδική, συνεργατική, συμμετοχική. Οι καθηγητές επέλεξαν συγκεκριμένα θέματα, έκαναν έρευνα και αναζήτηση πληροφοριών στις πηγές, έγραψαν κείμενα, φωτογράφησαν, ζωγράρισαν, σχεδίασαν σκίτσα, επέλεξαν εικόνες, μαγνητοφώνησαν και απομαγνητοφώνησαν συνεντεύξεις και έστησαν τη σελίδα - μακέτα τους για το έντυπο. Στην ανάπτυξη όλων αυτών των δραστηριοτήτων αξιοποίησαν τις ευκαιρίες που τους δόθηκαν να εκθέσουν τις απόψεις τους, να βρουν τρόπο να λύσουν δημιουργικά τις διαφωνίες τους, να αναλάβουν πρωτοβουλίες, να χρησιμοποιήσουν τις ιδιαίτερες γνώσεις και ικανότητές τους και τελικά να συνεργαστούν για το καλύτερο αποτέλεσμα της εργασίας τους. Η ενεργός συμμετοχή όλων των μελών της ομάδας στα πλαίσια της επικοινωνιακής προσέγγισης αποτελεί βασική προϋπόθεση για τα σχέδια εργασίας και ταυτόχρονα παρουσιάζει μεγάλη δυσκολία στην εφαρμογή τους. Ο περισσότερος διαθέσιμος χρόνος αναλώθηκε στην αναζήτηση τρόπου λειτουργίας της ομάδας, γεγονός το οποίο οδήγησε τους καθηγητές στη συνειδητοποίηση των δυσκολιών που εμφανίζονται στη λειτουργία των ομάδων των μαθητών, κυρίως όταν εκείνοι δεν έχουν συνηθίσει να εργάζονται με αυτό τον τρόπο.

Ο χρόνος που διατέθηκε σε κάθε ομάδα για την ολοκλήρωση των σελίδων της ήταν εξήντα λεπτά (60').

B.4. Παρουσίαση των εργασιών των ομάδων

Κάθε ομάδα παρουσίασε μέσα σε κλίμα αποδοχής και διάθεσης για γόνιμη κριτική, τις μακέτες των σελίδων που είχε δημιουργήσει σε όλες τις ομάδες, ανέπτυξε επιγραμματικά το περιεχόμενό τους, δέχτηκε ερωτήσεις, παρατηρήσεις και διορθώσεις με βάση τις προδιαγραφές και τα κριτήρια που είχαν τεθεί στον σχεδιασμό της εργασίας. Ακολούθησε μια μικρή συζήτηση για την αισθητική, τη σύνθεση και τον τίτλο του εντύπου. Από τις τοποθετήσεις των καθηγητών έγινε φανερό ότι τα αποτελέσματα ήταν ανώτερα των προσδοκιών τους.

B.5. Σύνθεση του εντύπου - Αναπαραγωγή

Η υπεύθυνη ομάδα για τη σύνθεση του εντύπου συνέλεξε τα θέματα από όλες τις ομάδες και δημιούργησε τη σελίδα των περιεχομένων του εντύπου. Σχεδίασε επίσης το εξώφυλλο, το οποίο παρουσίασε στις άλλες ομάδες και ανέλα-

βε τη σελιδοποίηση. Ο τίτλος του εντύπου επιλέχθηκε με συνεργασία όλων των ομάδων.

Για την αναπαραγωγή του εντύπου χρησιμοποιήθηκε φωτοτυπικό μηχάνημα και οι μακέτες σμικρύνθηκαν σε μέγεθος A4. Το εξώφυλλο φωτοτυπήθηκε σε χαρτί άλλου χρώματος σύμφωνα με τις προδιαγραφές που είχαν τεθεί. Το δέσιμο του εντύπου έγινε με συρραπτικό μηχάνημα μεγάλου μεγέθους.

Κατά τη διάρκεια της αναπαραγωγής οι υπόλοιπες ομάδες προχώρησαν στην αξιολόγηση της διαδικασίας, ενώ η αξιολόγηση του εντύπου έγινε μετά την αναπαραγωγή του.

B. 6. Αξιολόγηση του εντύπου και της διαδικασίας από τις ομάδες

Η αξιολόγηση αποτελεί οργανικό μέρος της μεθόδου ανάπτυξης σχεδίων εργασίας, είναι μια διαδικασία συνεχής, εκτείνεται σε όλα τα στάδια και συμβάλλει στον έλεγχο της υλοποίησης των δράσεων σύμφωνα με τον αρχικό προγραμματισμό και στον επανακαθορισμό των στόχων. Στο τέλος αξιολογείται από τους συμμετέχοντες η διαδικασία και το παραγόμενο προϊόν.

Η αξιολόγηση του σχεδίου εργασίας «Έντυπο για τις Καλές Τέχνες» βασίστηκε σε κλείδα παρατήρησης που είχαμε δώσει στις ομάδες από την αρχή της διαδικασίας. Η κλείδα αφορούσε όλα τα στάδια, ενώ στο συγκεκριμένο εργαστήριο οι εκπαιδευτικοί υλοποίησαν τις δράσεις που περιλαμβάνονται στα στάδια της αναζήτησης και συλλογής πληροφοριών και της εφαρμογής - υλοποίησης του προγράμματος. Για τα υπόλοιπα στάδια η αξιολόγηση αφορούσε την προετοιμασία η οποία είχε γίνει από τους επιμορφωτές για να γίνει δυνατή η υλοποίηση του σχεδίου εργασίας στις συγκεκριμένες συνθήκες.

Στη συνέχεια παρουσιάζεται η κλείδα παρατήρησης (Κατσαρός, Μπούντα, 2002) η οποία χρησιμοποιήθηκε. Πρέπει να σημειωθεί ότι η κλείδα είχε κατασκευαστεί σαν εργαλείο αξιολόγησης σχεδίων εργασίας που υλοποιούνται από μαθητές, αλλά στο πλαίσιο της προσομοίωσης και του παιχνιδιού των ρόλων φάνηκε χρήσιμο εργαλείο και για το σχέδιο εργασίας που υλοποίησαν οι επιμορφούμενοι καθηγητές.

Κλείδα παρατήρησης

<i>1. Επιλογή θέματος - Διατύπωση ιδεών</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Οι μαθητές επέλεξαν το θέμα μόνοι ή με την καθοδήγηση του εκπαιδευτικού;					
Το θέμα προσφέρεται για διαθεματική προσέγγιση;					
Το θέμα συνδέεται με την ύλη των μαθημάτων της τάξης και τους γενικούς και ειδικούς στόχους των μαθημάτων;					
Το θέμα σχετίζεται με τα ενδιαφέροντα και την ηλικία των μαθητών;					
Έχουν εκφράσει οι μαθητές ένα ευρύ φάσμα ιδεών σχετικά με το θέμα που έχουν επιλέξει και τις παραμέτρους του θέματος;					
Έχουν επιλέξει με κατάλληλη διαδικασία (συζήτηση-επιχειρήματα) την καλύτερη ιδέα;					
Έχουν αναπτύξει την ιδέα στην οποία κατέληξαν;					
<i>2. Διαμόρφωση γενικού σχεδίου εργασίας</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Οι μαθητές πριν αρχίσουν, σχεδίασαν την εργασία τους και καθόρισαν τα στάδια υλοποίησης;					
Χρησιμοποιούν το κατάλληλο λεξιλόγιο που να δείχνει ότι αντιλαμβάνονται όλα τα σημεία της διαδικασίας που πρόκειται να ακολουθήσουν;					
<i>3. Αναζήτηση - Συλλογή πληροφοριών</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Έχουν εύκολη πρόσβαση οι μαθητές στις διαθέσιμες πηγές;					
Έχουν πραγματοποιήσει ικανοποιητική έρευνα στις διαθέσιμες πηγές;					
Αξιολογούν τις πληροφορίες;					
Έχουν κατακτήσει επιπλέον πληροφόρηση για το θέμα τους μέσα από έρευνα;					
Αξιοποιούν μια ποικιλία πηγών πληροφόρησης;					
<i>4. Εφαρμογή - Υλοποίηση του προγράμματος</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Ακολουθούν το σχέδιο εργασίας τους και τα στάδια υλοποίησής της;					
Κάνουν αλλαγές και αναπροσαρμογές στον αρχικό τους προγραμματισμό;					
Ελέγχουν την εργασία τους με βάση τα κριτήρια και τις προδιαγραφές που οι ίδιοι έχουν προκαθορίσει;					
<i>5. Φάκελος παρουσίασης εργασίας</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Περιλαμβάνει ανάλυση αναγκών, αρχικά σχέδια, κριτήρια, προδιαγραφές, στάδια υλοποίησης;					
Περιλαμβάνει ανάλυση υλικών και μέσων που χρησιμοποίησαν;					
Περιλαμβάνει παρουσίαση βιβλιογραφίας και πηγών πληροφόρησης που χρησιμοποίησαν;					

Περιλαμβάνει αξιολόγηση της όλης εργασίας;					
<i>6. Ο ρόλος του εκπαιδευτικού</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Βοηθά ο εκπαιδευτικός τους μαθητές στα διάφορα στάδια της εργασίας τους;					
Σχεδιάζει εκπαιδευτικές δραστηριότητες;					
Δημιουργεί ερεθίσματα για έρευνα πηγών πληροφόρησης και εφαρμογή των πληροφοριών στην πράξη;					
Διευκολύνει και κατευθύνει τους μαθητές με τρόπο ώστε οι ίδιοι να οδηγούνται στις λύσεις των προβλημάτων που αντιμετωπίζουν;					
Σε περιπτώσεις που ο ίδιος δεν μπορεί να προσφέρει λύσεις σε όλα τα προβλήματα, υποδείχνει στους μαθητές ειδικούς που θα πρέπει να συμβουλευτούν;					
<i>7. Λειτουργία ομάδων</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Υπάρχει θετική αλληλεξάρτηση - αλληλεπίδραση των μαθητών καθ' όλη τη διαδικασία της προσέγγισης του θέματος;					
Αναπτύσσουν πνεύμα συνεργασίας στην τάξη;					
Αναπτύσσουν κοινωνικότητα και ικανότητα επικοινωνίας;					
Αναπτύσσουν υπευθυνότητα;					
Επιλύουν τις διαφωνίες / συγκρούσεις χωρίς να διαταράσσεται το συνεργατικό πνεύμα της ομάδας;					
Οι ομάδες συνεργάζονται μεταξύ τους για την καλύτερη διαμόρφωση του τελικού αποτελέσματος;					
<i>8. Εξασφάλιση απαραίτητης υποδομής</i>	<i>1</i>	<i>2</i>	<i>3</i>	<i>4</i>	<i>5</i>
Η αίθουσα όπου αναπτύσσεται το πρόγραμμα, πληροί τις προδιαγραφές που απαιτούνται, διαθέτει την κατάλληλη υποδομή;					
Υπάρχουν τα απαραίτητα έπιπλα και ο εξοπλισμός;					
Χρησιμοποιούνται από όλους τους μαθητές οι πηγές πληροφόρησης;					

Συμπεράσματα

Το σχέδιο εργασίας είναι μια επικοινωνιακή, βιωματική προσέγγιση της γνώσης που μπορεί να χρησιμοποιηθεί σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης, γεγονός που έγινε φανερό στους καθηγητές μέσα από τη δική τους συμμετοχή

στη δημιουργία του εντύπου. Πλεονεκτήματα της μεθόδου που εντοπίστηκαν και από τους επιμορφούμενους καθηγητές είναι η ομαδική εργασία, η ενεργητική συμμετοχή, η ανάπτυξη πρωτοβουλιών, η έρευνα και ο πειραματισμός, η αξιοποίηση εμπειριών, η δημιουργική συνεργασία, η ανάπτυξη του ενδιαφέροντος. Το αποτέλεσμα της εργασίας τους και η εμπειρία της προσωπικής τους εμπλοκής με τη διαδικασία, έδειξε ότι χωρίς αμφιβολία η εφαρμογή του προγράμματος των Καινοτόμων Δράσεων στο Γυμνάσιο είναι απόλυτα εφικτή και αναγκαία για τη δημιουργία μιας άλλης αντίληψης για το σχολείο, το οποίο πρέπει να γίνει τόπος χαράς και ζωής και όχι μόνο διδασκαλίας και παθητικής αποδοχής αποσπασματικών γνώσεων.

Η υλοποίηση του σχεδίου εργασίας έδωσε στους καθηγητές την ευκαιρία να εντοπίσουν προβλήματα, δυσκολίες και ιδιαιτερότητες της μεθόδου αλλά και προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μαθητές τους, αφού οι βιωματικές δραστηριότητες στις οποίες συμμετείχαν ήταν ανάλογες με αυτές που θα αναπτυχθούν στο πλαίσιο της εφαρμογής του προγράμματος στα γυμνάσια. Έγινε επίσης αφορμή για τη συνειδητοποίηση του ρόλου του εκπαιδευτικού, ο οποίος πρέπει να έχει χαρακτήρα συνεργατικό, διαμεσολαβητικό, καθοδηγητικό, συμβουλευτικό, και υποστηρικτικό.

Συμπεράσματα όμως προέκυψαν και για τον τρόπο επιμόρφωσης των εκπαιδευτικών και για την επιλογή της τεχνικής της προσομοίωσης. Κατά τη συζήτηση εκφράστηκαν από τους επιμορφούμενους απόψεις που μας επιτρέπουν να υποστηρίξουμε ότι η επιμορφωτική διαδικασία που ακολουθήθηκε, τους βοήθησε να σχηματίσουν σαφή άποψη για τη φιλοσοφία, τους στόχους, το περιεχόμενο και τις διδακτικές προσεγγίσεις του προγράμματος. Θετικά, επίσης, αποτίμησαν το υποστηρικτικό υλικό που τους διαθέσαμε και γενικότερα την οργάνωση του εργαστηρίου.

Γενικά¹⁰ αποτιμώντας το επιμορφωτικό εργαστήριο θεωρούμε ότι ανταποκρίθηκε στις προσδοκίες των επιμορφούμενων και τους έδωσε ερεθίσματα και κίνητρα καθώς και την πεποίθηση ότι είναι περισσότερο έτοιμοι και σίγουροι για την υλοποίηση του προγράμματος.

Βιβλιογραφία

- Cougrau, S. (2000). *Τα Βασικά «Εργαλεία» του Εκπαιδευτή Ενηλίκων*, μτφ. Ε. Μουτσοπούλου. Αθήνα: Μεταίχμιο.
- Frey, K. (1986). *Η μέθοδος project*, μτφ. Κ. Μάλλιου. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.

10. Οι εργασίες στο επιμορφωτικό εργαστήριο βιντεοσκοπήθηκαν προκειμένου να χρησιμοποιηθούν ως επιμορφωτικό υλικό.

- Meyer, E. (1987). *Ομαδική Διδασκαλία. Θεμελίωση και παραδείγματα*. Θεσσαλονίκη: Κυριακίδη.
- Ηλιάδης, Ν. (2001). Εισαγωγή της Τεχνολογίας στην Ε΄ και Στ΄ τάξη του Δημοτικού Σχολείου. Στο *Διαθεματικό Εκπαιδευτικό Υλικό για την Ευέλικτη Ζώνη*. τ.Α (σελ. 211-278). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΠΙ.
- Κανάκης, Ι. (1987). *Η οργάνωση της διδασκαλίας - μάθησης με ομάδες εργασίας*. Αθήνα.
- Κατσαρός, Γ., & Μπούντα, Ε. (2002, Φεβρουάριος, Μάρτιος). *Εφαρμογές από τον Οδηγό για το Δάσκαλο*. Εισήγηση στα Επιμορφωτικά Σεμινάρια για την Ευέλικτη Ζώνη, Αθήνα, Πάτρα, Θεσσαλονίκη.
- Κουλουμπαρίτση, Α. (2002, Φεβρουάριος). *Ο Μαγικός Κόσμος του Ερευνητή*. Εισήγηση στο Επιμορφωτικό Σεμινάριο για την Ευέλικτη Ζώνη, Αθήνα.
- Ματσαγγούρας, Η. (1994). *Στρατηγικές Διδασκαλίας*. Αθήνα: Gutenberg.
- Ματσαγγούρας, Η. (1995). *Ομαδοσυνεργατική Διδασκαλία*. Αθήνα.
- Μπούντα, Ε., Σιγάλας, Γ., & Κατσαρός, Γ. (2001). Αισθητική Αγωγή. Στο *Οδηγός για την εφαρμογή της Ευέλικτης Ζώνης. Βιβλίο για το Δάσκαλο*. (σελ. 115-120). Αθήνα: ΥΠΕΠΘ-ΠΙ.
- Σιγάλας, Γ. (1989). Η Ανάλυση του Έργου Τέχνης. *Εικαστική Παιδεία*, 6, 26-27.
- Σιγάλας, Γ. (1998). *Καρτέλες Οδηγιών. Εικαστικά Α΄ Ενιαίου Λυκείου*. Αθήνα: Παιδαγωγικό Ινστιτούτο.
- Σιγάλας, Γ., Κατσαρός, Γ., Μπούντα, Ε. κ.ά. (2001). Καινοτόμες Δραστηριότητες στην Πρωτοβάθμια Εκπαίδευση με θέμα «Πολιτισμός-Τέχνες». *Τα Εκπαιδευτικά*, 61-62, 147-159.
- Χρυσ αφίνης, Κ. (1994). *Βιοματική-Επικοινωνιακή Διδασκαλία*. Αθήνα: Gutenberg.